

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 352

А.С. Бритвенко

Н.В. Рунчева

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА НА КОРПОРАТИВНИХ ЗАСАДАХ

Анотація. *Визначено сутність конкурентоспроможності виробництва та чинники, які впливають на її формування. Викладено матеріали досліджень, які спрямовані на структурування та систематизацію проблем функціонування аграрного ринку в контексті провадження маркетингової діяльності сільськогосподарської галузі.*

Ключові слова: *маркетингові стратегії, сталий розвиток, аграрний ринок, аграрне виробництво.*

Summary. *The presented studies are aimed at structuring and systematization of problems in the functioning of the agricultural market in the context of the implementation of marketing activity of the agricultural sector.*

Key words: *marketing strategy, sustainable development, integration, agricultural market, agricultural production.*

Постановка проблеми. На сьогодні існує багато думок щодо визначення суті конкурентоспроможності, в яких вчені виділяють різноманітні чинники, які на неї впливають. Проаналізуємо ті, що застосовані до макро- та галузевого рівнів. Більшість з них певною мірою застосовані до аграрної галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій констатує ряд підходів до вирішення даної проблеми. Так А. С. Бритвенко та інші вважають, що на конкурентоспроможність підприємств впливають якість і ціна продукції [1]. М. Портер додає ще попит і пропозицію на певну продукцію [2]. Л. В. Кондратьєв надає перевагу організації виробничої інфраструктури на підприємстві, кваліфікації кадрів і розвитку маркетингу [3]. Л. О. Мармуль підрозділяє фактори на внутрішні та зовнішні [4], для нас інтерес представляють саме останні. До них автори відносять рівень інвестицій, ефективність фінансової системи, ринкову інфраструктуру, внутрішньополітичну і соціально-економічну ситуацію, систему маркетингу, а також сертифікацію і стандартизацію виробництва [5]. Проте даний перелік обмежений через неврахування найважливіших чинників, які визнає значна частина вчених: попит і пропозиція; доходи населення; цінова, податкова і кредитна політика; платоспроможний попит; якість і асортимент продукції; регулююча роль держави.

Аналогічний поділ на внутрішні та зовнішні фактори проводить В. К. Антошкін, відносячи до зовнішніх ціни на ресурси, нововведення, державні стандарти на якість, податки, дотації, кредити та ін. [6].

При визначенні чинників конкурентоспроможності галузі або продукції вчені у своїх працях посилаються на роботи М. Портера, виділяючи чотири групи чинників:

— параметри попиту, визначальні можливості реалізації продукції, а також межі можливих змін цін на неї;

— наявність конкурентного середовища, стимулюючого до постійного пошуку нового, підвищення якості та ефективності виробництва;

— параметри чинників, використовуваних в процесі виробництва: сировина, матеріали, енергія, робоча сила;

— наявність споріднених і таких, що підтримують галузі, пов'язаних з основними конкурентоздатними галузями, які дозволяють максимально підвищувати якість продукції в широкому значенні слова [7].

Дана класифікація також не враховує багато зовнішніх факторів, наведених вище, а більше стосується процесів виробництва та обігу.

Н. К. Моїсєєва та Ю. П. Аніскіна основним чинником вважають якість продукції [8]. Дану по-

© А. С. Бритвенко, Н.В. Рунчева, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Бритвенко А.С. Чинники формування конкурентоспроможності аграрного виробництва на корпоративних засадах / А. С. Бритвенко, Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2016. — №3 (35). С. 17–21.

References (APA):

Brytvienco, A., Runcheva, N. (2016). Chynnyky formuvannia konkurentospromozhnosti ahrarnoho vyrobnytstva na korporatyvnykh zasadakh [Factors of shaping the competitiveness of agricultural production on the basis of corporate basis]. Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu, 3(35), 17–21 (in Ukr.)

зицію також підтримує багато вчених, вважаючи, що оцінені споживачами як більш високоякісні продукти, мають вищі конкурентні переваги. Ми згодні, що в умовах жорсткої конкуренції пріоритетною умовою успішної діяльності аграрних підприємств є конкурентоспроможність продукції за рахунок підвищення її якості, але цей елемент не є головним. Необхідно також здійснювати розширення асортименту із застосуванням глибокої переробки, враховувати цінові фактори та створювати ефективну систему збуту.

Діаметральну думку висловлює В. Д. Андріанов, який вважає, що на конкурентоспроможність галузі впливають в основному макроекономічні чинники, а внутрішні чинники підприємства в розрахунок не беруться [9].

Певної системи дотримуються і такі відомі учені, як В. Синько, А. Трубілін і А. Ю. Юданов, які конкурентоспроможність галузі ставлять у залежність в основному від зовнішніх, якісних та економічних чинників: тенденції розвитку економіки і ринку, науково-технічний прогрес, зміни в структурі споживання, коливання кон'юнктури і склад конкурентів; якість товару, гарантії безпеки, збереження продукції; собівартість і ціна товару [10]. Проте вони також не наводять деякі зовнішні чинники, які нами відображені вище.

Метою статті є визначення основних індикаторів і показників, які впливають на конкурентоспроможність корпоративного розвитку сільськогосподарства.

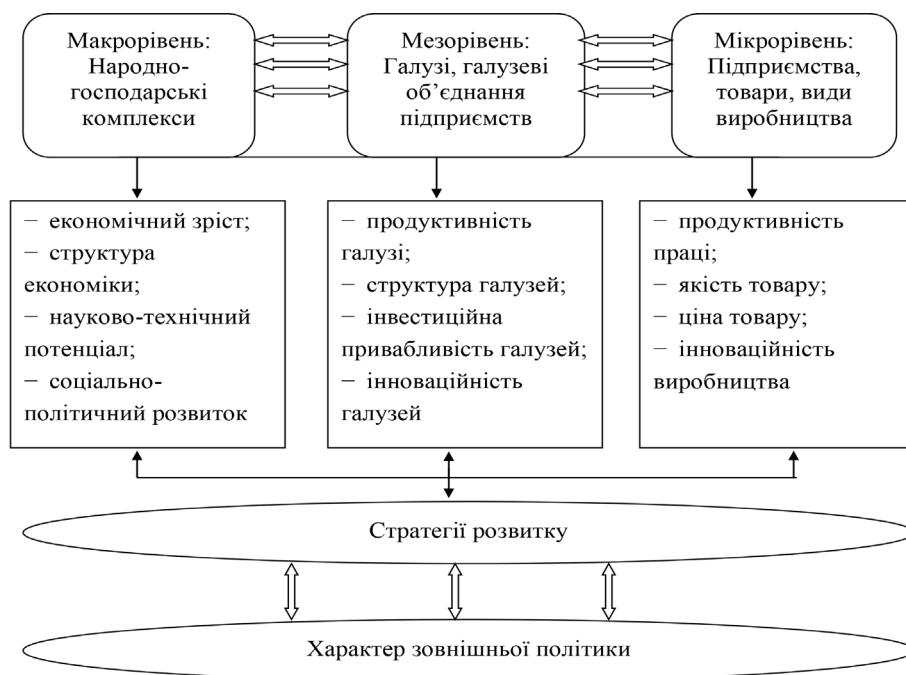
Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення ефективності господарської діяльності суб'єктів аграрного сектору сприяє зростанню їх конкурентоспроможності, що в свою чергу

веде до росту конкурентоспроможності виробництва в аграрному секторі.

Проведене дослідження показало, що Україна має потенціал, щоб бути конкурентоздатною на міжнародному рівні по рослинницькій і тваринницькій продукції за умови зняття бар'єрів для конкурентоспроможності, оскільки багато великих підприємств здатні працювати на вищому рівні ефективності.

Ситуацію на ринку аграрного виробництва погіршує загострення конкурентної боротьби між агрохолдингами. Крім того, придбання інвесторами сільськогосподарських підприємств має великий і неоднозначний вплив у першу чергу на місцеві ринки сільської продукції, а в подальшому і на національний ринок. В той же час підвищення конкурентоздатності агрохолдингів відбувається об'єктивним шляхом за рахунок диверсифікації ризиків, чому сприяє сама вертикально інтегрована структура. Підвищенню конкурентоздатності аграрного виробництва також сприяє інтеграція сільськогосподарських і переробних підприємств, створення інфраструктури аграрного і продовольчого ринку, оптимізація регіональної структури, використання диференційованих маркетингових стратегій.

З теоретичної точки зору все різноманіття конкурентних відносин здійснюється на трьох рівнях: мікро- конкретні види продукції, виробництва, підприємства; мезо- галузі, галузеві, корпоративні об'єднання підприємств і фірм горизонтального типу інтеграції; макро- народногосподарські комплекси міжгалузевого типу інтеграції [2] (рис. 1.).

Джерело: розробка автора.

Конкурентоспроможність на мікро-, мезо- та макрорівнях впливає один на одного. Цей тісний взаємозв'язок проявляється в характері зовнішньої та внутрішньої політики і стратегії розвитку компаній. Причому чим більш розвинена економічна система країни, тим чіткіше проявляється ця взаємодія.

Безсумнівно, що конкурентоспроможність об'єктів усіх описаних рівнів знаходиться в тісному взаємозв'язку один з одним і справляє безпосередній вплив на величину кожного з них. Не можна всерйоз розраховувати на обґрунтовано високу конкурентоспроможність галузі або підприємства, якщо в країні не відрегульовані основні баланси політичного, соціального та економічного характеру [1].

Багато економістів виділяють експорт як один з найважливіших напрямів підвищення конкурентного потенціалу аграрного виробництва. Нами також підтримується дане твердження. При цьому слід ще додати, що в цьому напрямку необхідно провадити політику диверсифікації товарного асортименту на експорт, наприклад, частковий вивіз борошна замість зерна. Це додатково підвищить завантаження виробничих потужностей промислових зернопереробних підприємств, що в свою чергу приведе до зниження рівня безробіття, створення додаткових робочих місць, зростання рентабельності переробних підприємств, збільшення надходжень податків до бюджету.

Питання диверсифікації товарного асортименту також актуальне і на внутрішньому ринку в аспекті орієнтації на споживчий попит. Наприклад, виробництво зерна на насінні цілі; м'якої пшениці з високим вмістом клейковини для вироблення хлібопекарського борошна; м'якої пшениці з вмістом білку не більше 10% для кондитерських виробів; твердої скловидної пшениці для макаронів або манної крупки; ячменю для виробництва пива із вмістом білку не більше 12% або його використання для фуражних цілей, де навпаки цінується зерно з більш високим вмістом протеїну.

Під час дослідження нами вже доведене твердження та висловлена думка, що ефективність і конкурентоздатність галузі багато в чому залежать від створення дієвого механізму функціонування багатоукладної структури, створення умов рівноправного розвитку різних форм господарювання, демонополізації харчової та переробної промисловості АПК, інтеграція господарств-виробників продукції та підприємств по її переробці.

Ці висновки також підтверджуються такими основними положеннями:

— для оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств регіону необ-

хідно використовувати систему показників, що включає як показники самих підприємств, так і показники конкурентоспроможності продукції;

— найважливішою умовою підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств регіону є забезпечення зростання продукції в господарствах усіх категорій;

— істотно підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств регіону дозволяє їх інтеграція з переробними підприємствами АПК і диверсифікація виробництва.

Як показав проведений аналіз, агрохолдинги не є ідеальною та ефективною формою ведення агробізнесу в Україні, незважаючи на те, що їхню діяльність більшість вчених оцінює позитивно. Проте практично всі одночасно вказують і на негативні фактори функціонування агрохолдингів. Розвиток агрохолдингів в Україні та інших колишніх республіках СРСР є закономірним наслідком неефективного здійснення аграрної реформи і, зокрема, — земельної. Як показує досвід розвинених держав світу, кооперація є однією з перспективних форм інтеграції в сільському господарстві. Тому поряд з агрохолдингами на умовах балансування інтересів та ефективності розвитку аграрного сектору повинні розвиватися також інші організаційно-правові форми ведення агробізнесу — сільськогосподарські підприємства, фермерські та підсобні господарства, переробні та збутові кооперативи і т. п.

Найважливіший компонент підвищення конкурентоздатності аграрного бізнесу — логістика. Так, наприклад, в агрохолдингах відстань між фермами і кормовою базою досягає декількох десятків кілометрів. Сьогодні у багатьох країнах проблему підвезення корму вирішують мобільні комбікормові заводи (МКЗ). Їх впровадження стало однією з причин посилення конкурентоспроможності сільських господарств країн Західної Європи і Північної Америки. Більшість аграрних підприємств Європейського Союзу, які знаходяться віддалено від кормової бази, роблять комбікорм за індивідуальною рецептурою безпосередньо на власній території. Відсутні витрати на доставку кормів з комбікормового заводу та на зберігання і природну втрату надлишків, завжди отримується свіжий корм.

Свій мобільний комбікормовий завод: згідно заявки МКЗ приїжджає в господарство і робить комбікорми на місці — продукція набагато дешевша. У корми додаються закуплені добавки БМВД, що істотно підвищує прирости і надої. Можливість отримувати адресні комбікорми під заплановану продуктивність худоби. Зростає приріст у худоби на відгодівлі та удої від фуражної корови. Ця технологія впливає на зниження собівартості м'ясної та молочної продукції, адже

витрати на паливо і собівартість корму є головними чинниками формування конкурентоспроможності м'ясомолочної продукції.

Значна економія інвестиційних коштів через втрату необхідності будівництва стаціонарного заводу: придбання (оренда) земельної ділянки, розробка проектно-документації, узгодження, будівельні матеріали і роботи, комунікації, обладнання, обслуговуючий персонал, комунальні витрати і т. п. МКЗ за місяць виробляє 1,5–2 тисячі тонн комбікорму (10–15 тонн в годину). Собівартість продукції на виході за різними оцінками на 30–40 % нижча, ніж у стаціонарного комплексу (на виробництво 1 тонни комбікорму потрібно всього 3–3,5 літра дизельного палива). Термін повної окупності мобільного комбікормового заводу не перевищує півтора року.

Білоруські сільгоспвиробники впровадили цю інноваційну технологію, забезпечуючи російський ринок даною технікою, відкрили виробництво такої техніки: ТОВ «МКЗ», ексклюзивний представник відомої в Європі компанії Tropper Maschinen und Anlagen GmbH, здійснює установку агрегату з приготування комбікорму на шасі вітчизняного виробництва (МАЗ, КАМАЗ). Крім того, компанія робить гарантійне і сервісне обслуговування техніки, що поставляється, а також проводить навчання персоналу. Дані тенденції та новації слід перейняти і вітчизняному агробізнесу, які дозволять значно підвищити конкурентоздатність сільськогосподарської галузі.

Ще одним напрямом, придатним у вітчизняних умовах для створення конкурентоздатного аграрного сектору, можна вважати створення аграрних технополісів. До їх складу слід включити аграрні компанії, переробні підприємства, науково-дослідні інститути, консультаційні служби, оптові збутові компанії, транспортні підприємства, аналітично-маркетингові центри.

У більшості випадків за рівнем свого розвитку український бізнес програє не лише бізнесу в країнах-лідерах Індексу глобальної конкурентоспроможності, але також і бізнесу в більшості порівнюваних країнах — колишніх соціалістичних і радянських республіках. Зазвичай справи йдуть краще у великих промислових і урбанізованих регіонах, часто ситуація гірша в сировинних секторах, таких як сільське господарство, виробництво і розподіл електрики, газу і води, а також видобування промисловості. Різниця є і залежно від розміру бізнесу. Згідно ряду показників, краща оцінка спостерігається у великого бізнесу, зважаючи на наявність значних ресурсів, хоча іноді вона краща і у малого, завдяки його більшій гнучкості.

Отже, для підвищення конкурентоздатності аграрного сектору через діяльність аграрних під-

приємств у загальному вимірі потрібна низка заходів:

- повна відповідність продукції встановленим міжнародним стандартам;
- налагодження на аграрному ринку сучасної інфраструктури;
- співпраця науково-дослідних установ, а також аграрних підприємств різних організаційно-правових форм і форм власності;
- збільшення експорту завдяки впровадженню нових систем управління якістю;
- поліпшення доступності до фінансових ресурсів та банківських кредитів;
- поліпшення репутації вітчизняних виробників на аграрному світовому ринку за рахунок випуску безпечної та екологічно чистої продукції.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, створення конкурентоздатного механізму розвитку аграрного сектору, який включає три складові: ринкове саморегулювання, внутрішньогосподарський механізм та державне регулювання, дозволить підвищити ефективність функціонування аграрного сектору і сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності. Тому уряд України повинен розробити державну програму, спрямовану на успішний і швидкий розвиток агропромислового комплексу на корпоративних засадах.

Література

1. Бритвенко А. С. Основні напрямки підвищення конкурентоспроможності виробництва соняшникової продукції / А. С. Бритвенко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2014. — №1(25). — С.100—102.
2. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер / Международные отношения. — М, 1993. — С. 52—58.
3. Кондратьев Л. В. Макроэкономические проблемы конкурентоспособности России // Мировая экономика и международные отношения. — 2001. — № 3. — С. 54—60.
4. Мармуль Л. О. Прогнозування сталого розвитку сільських регіонів на засадах конкурентоспроможності та впровадження інноваційних проектів / Л. О. Мармуль // Науковий вісник Херсонського державного університету. «Економічні науки». Видавничий дім «Гельветика». — Вип. 9 Ч. 7. — С. 59—63.
5. Емадаков Р.Ю. Организационно-экономический механизм обеспечения конкурентоспособности мясоперерабатывающих предприятий : автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.05 «Развиток продуктивных сил и региональная экономика» // Р.Ю. Емадаков. — М., 2001. — С. 9—10.;
6. Антошкін В. К. Соціально-економічна безпека регіонів України / В. К. Антошкін // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2013. — №4(24). — С.80—102.
7. Конкурентоспособность российской промышленности: мифы и реальность. — [Электронный ресурс]. / Режим доступа : www.taom.ru.

8. Моисеева Н.К., Анискин. Ю. П. Современное предприятие: конкурентоспособность, маркетинг, обновление / Н. К. Моисеева, Ю. П. Анискин // — М.: Внешторгиздат, 1993. — Т. 1. — 222 с.

9. Андрианов В.Д. Конкурентоспособность России в мировой экономике / В. Д. Андрианов // Маркетинг. — 1999. — № 2. — С. 3—9.

10. Синько В. Конкуренция и конкурентоспособность: основные понятия / В. Санько // Стандарты и качество. — 2000. — № 4. — С. 54—59.

REFERENCES

1. Brytvienko A. S. Osnovni napriamky pidvyshchennia konkurentospromozhnosti vyrobnytstva soniashnykovoi produktsii [The main directions of improving the competitiveness of sunflower production]. (2014). (in Ukr.).

2. Porter M. Mezhdunarodnaia konkurentsia [International competition]. (1993). (in Russ.).

3. Kondratev L. V. Makroekonomicheskye problemu konkurentospobnosty Rossyy [Macroeconomic problems of competitiveness of Russia]. (2001). (in Russ.).

4. Marmul L. O. Prohnozuvannia staloho rozvytku silskykh rehioniv na zasadakh konkurentospromozhnosti ta vprovadzhennia

innovatsiinykh proektiv [Prediction sustainable rural development based on competitiveness and the implementation of innovative projects]. (in Ukr.).

5. Emadakov R.Iu. Orhanyzatsyonno-ekonomycheskyi mekhanizm obespechenia konkurentospobnosty miasopererabatuvaivushchykh predpriyati [Organizational-economic mechanism of maintenance of competitiveness of meat processing enterprises]. (2000). (in Russ.).

6. Antoshkin V. K. Sotsialno-ekonomichna bezpeka rehioniv Ukrainy [Socio-economic security of regions of Ukraine]. (2013). (in Ukr.).

7. Konkurentospobnost rossyiskoi promushlennosti: myfy y realnost.[The competitiveness of the Russian industry: myths and reality].www.taom.ru. (in Russ.).

8. Moyseeva N.K., Anyskyn. Iu. P. Sovremennoe predpriyatie: konkurentospobnost, marketynh, obnovenye [Modern enterprise: competitiveness, marketing, update]. (1993). (in Russ.).

9. Andryanov V.D. Konkurentospobnost Rossyy v myrovoi ekonomyye [Competitiveness of Russia in the global economy]. (1999). (in Russ.).

10. Synko V. Konkurentsia y konkurentospobnost: osnovnye poniatyia [Competition and competitiveness: key concepts]. (2002). (in Russ.).